

ТРИБУНА ДОКТОРАНТА, АСПІРАНТА І ЗДОБУВАЧА

УДК 343.843

DOI: 10.31359/2079-6242-2019-37-120

ДОСВІД ДЕЯКИХ КРАЇН ІЗ ПІДГОТОВКИ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ЗВІЛЬНЕННЯ З МІСЦЬ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Білоус К. С., аспірант сектору дослідження проблем кримінально-виконавчого законодавства Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України

Постановка проблеми. Під час відбування покарання у виді позбавлення волі особистість засудженого зазнає значних змін, у результаті яких змінюються її цінності та хід життя. Засуджений після закінчення строку відбування покарання потрапляє у суспільство, де він має дотримуватися закону, проте через труднощі у соціальній адаптації, низку негативних наслідків (розрив соціально корисних зв'язків із родичами, знайомими, трудовим колективом і т. д.) не завжди може йому слідувати. У зв'язку з цим важливо, на якому етапі та як проходить соціальна адаптація, які методи використовуються при її проведенні.

На сьогодні у кримінально-виконавчій політиці нашої держави не повною мірою проводиться робота із засудженими, спрямована на позитивну соціальну адаптацію, у зв'язку з чим необхідно якісне реформування кримінально-виконавчої системи, що неможливо зробити без урахування позитивного досвіду зарубіжних країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями підготовки засуджених, які відбувають покарання у виді позбавлення

волі, до звільнення, їх соціальної адаптації, проблемами ресоціалізації у цілому займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як К. А. Автухов, В. І. Борисов, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, В. І. Гуськов, Т. В. Журавель, В. О. Корчинський, О. В. Лисодєд, А. С. Міхлін, А. Х. Степанюк, С. Я. Фаренюк, В. М. Хомич, І. В. Шмаров, І. С. Яковець та ін. Попри достатню кількість звернень науковців до питання ресоціалізації та соціальної адаптації засуджених, недостатньо висвітленими залишаються саме питання підготовки засуджених до звільнення.

Метою статті є виокремлення проблем, що перешкоджають успішному поверненню засудженого в звичайні умови життя суспільства, аналіз зарубіжного досвіду вирішення проблем, які постають під час підготовки засуджених до звільнення, та на підставі цього – окреслення напрямів удосконалення вітчизняного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Процес підготовки засуджених до звільнення за Кримінально-виконавчим кодексом України розпочинається за 60 днів до планованого звільнення. Проте, на нашу думку, фундамент соціальної адаптації має закладатися із самого першого дня перебування засудженого у виправній установі. Перебування в місцях позбавлення волі повинно сприяти поверненню засудженого в суспільство як законослухняного, суспільно корисного громадянина. Підготовка та успішне повернення засудженого в звичайні умови життя суспільства є єдиним показником ефективності роботи виправних установ, що характеризує значиму суспільну спрямованість їх діяльності.

Ефективною буде така організація процесу підготовки засуджених до звільнення, що знімає якомога більше проблем постпенітенціарного характеру. На думку російської вченої О. М. Єжової, такі проблеми можна розділити на дві групи – зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні).

До зовнішніх причин можна віднести:

- відсутність житла і прописки;
- проблеми із працевлаштуванням (недостатній вибір робочих місць і небажання роботодавців приймати на роботу людей, які мають судимість);

- відсутність коштів для існування (низька оплата за низько кваліфіковану працю);
- вплив представників кримінального суспільства на засудженого і прагнення зберегти цей вплив після звільнення;
- відсутність злагодженої взаємодії у роботі виправних установ, органів пробації, центрів зайнятості та недержавних громадських організацій.

До групи факторів, що ускладнюють ресоціалізацію засуджених, можна віднести і те, що адміністративний нагляд за засудженими після звільнення здійснюється лише за умови умовно-дострокового звільнення, а за засудженими, які повністю відбули призначений судом термін та які, як правило, мають низький рівень правової свідомості, нагляду немає, що створює додатковий ризик рецидиву.

До внутрішніх причин належать:

- відсутність спеціальності та освітнього рівня, необхідних відповідно до вимог сучасного суспільства для отримання високооплачуваної роботи;
- відсутність досвіду законного працевлаштування або невдачі при спробах влаштуватися на роботу;
- проблеми зі здоров'ям, включаючи різні види залежностей та психічних відхилень (майже третина засуджених потребує не лише допомоги психолога, а вже частині з них необхідна психіатрична допомога);
- розрив соціальних зв'язків засудженого із зовнішнім світом (відсутність сім'ї, друзів, родичів або їх втрата);
- втрата умінь та навичок орієнтуватися в мінливому світі;
- відсутність знань про ті процеси, що відбуваються в суспільстві, та якості, уміння і навички, що необхідні людині для успішної адаптації до соціуму, в якому вона буде жити;
- зміна мотиваційно-ціннісної сфери особистості засудженого під впливом кримінальної субкультури;
- негативний досвід, пов'язаний із насильством або соціальною ізоляцією [1, с. 132, 133].

Цікавою є практика іноземних держав, що пов'язана з нейтралізацією чинників, які перешкоджають успішній ресоціалізації засуджених.

Право на працю. У більшості країн Європи праця засуджених є обов'язковою та входить до переліку оціночних критеріїв виконання індивідуальної програми виправлення. Так, у ст. 41 Закону ФРН «Про виконання покарань у виді позбавлення волі і заходи виправлення та безпеки» від 16 березня 1976 р. зазначено:

«1) Засуджені зобов'язані виконувати роботу, призначену їм з урахуванням їх спеціальності, працездатності та стану здоров'я. Засуджені за своєю згодою або без такої можуть залучатися до виконання господарських робіт на території установи. Тривалість таких робіт не повинна перевищувати трьох місяців на рік;

2) Правила, встановлені в п. 1 цієї статті, не поширюються на засуджених понад 65 років, а також на вагітних та годуючих матерів.

3) Залучення до заходів, указаних в п. 3 ст. 37 цього Закону (професійна підготовка та навчання), здійснюється за згодою засудженого» [2].

Аналогічним способом вирішується питання залучення засуджених до праці в законодавстві Федеративної Республіки Австрія. У ст. 44 Закону «Про виконання покарань у виді позбавлення волі та інших заходів, пов'язаних з позбавленням волі» від 26 березня 1969 р., говориться про те, що:

«1) Кожен працездатний засуджений зобов'язаний працювати.

2) Засуджені, які зобов'язані працювати, повинні виконувати надану їм роботу. Забороняється використовувати працю засуджених на роботах, пов'язаних з небезпекою для їх життя або спричинення іншої шкоди» [3, с. 9].

Засуджені, які не мають професії, здобувають її в установі. Свідомство про здобуття професії оформлюють таким чином, щоб не можливо було дізнатися, що вона отримана в місцях позбавлення волі. Виробнича діяльність установ виконання покарань не оподатковується. Дохід від праці засуджених надходить до Федерації [4].

Працевлаштування. Вирішення питань із працевлаштуванням також має свої особливості. У Швейцарії для того, щоб підвищити шанси засудженого на ринку праці після звільнення, на базі тюрем та колоній створюється не одне моновиробництво, а велика кількість майстерень, які податком частково не обкладаються. У таких май-

стернях засуджені мають можливість обрати цікаву для них роботу, а також оволодіти новими професіями, які виявляться вельми корисними після звільнення, або будуть затребувані в суспільстві [5, с. 8].

У Великій Британії діє кампанія з працевлаштування під назвою «See Potential», яка підтримується роботодавцями всіх галузей промисловості з метою демонстрації переваг, що отримує бізнес, наймаючи на роботу людей з різних верств населення, серед яких можуть бути безробітні, колишні в'язні, бездомні, наркомани, які проходять відновну терапію та деякі військові ветерани. Кампанія спрямована на те, щоб кинути виклик негативному сприйняттю та ставленню до кандидатів усіх цих груп та заохочення роботодавців до їх прийому. На прикладі реальних історій працевлаштування у великих компаніях, демонструючи особисті, соціальні та ділові переваги надання людям шансів у світі праці, «See Potential» таким чином показує іншим підприємствам, чому такий набір персоналу того вартий, для того щоб вони передивились свої методи найму людей та розширили потік своїх талантів.

Послами зазначеної програми є відомі британські підприємці, такі як Р. Бренсон, Д. Мейден та С. Коуелл, а взагалі програму підтримують понад сто роботодавців, серед яких відомі бренди Tesco, Marks & Spencer, Costa Coffee, National Grid, BAE Systems, Eversheds, Admiral, Fujitsu, Marriott, Carillion, Hyundai, Virgin and EY, а також зростаюча кількість малих та середніх підприємств [6].

Компанія «Вох» для того, аби надати колишнім в'язням другий шанс, прийняла рішення про видалення з бланку заяви про прийняття на роботу пункту про наявність судимості з метою забезпечення їм рівних можливостей при прийнятті на роботу. Подібне рішення прийняла і компанія «Virgin», яка в заяву про прийняття на роботу включила пункт про те, що компанія не має нічого проти осіб із судимістю та навпаки, готова всілякими способами їм допомагати.

Статистика свідчить, що працівники, які набираються з різних верств населення, демонструють менший рівень плинності кадрів. Наприклад, компанія «Ginsters» завдяки такому підходу скоротила плинність серед своїх співробітників на 50% [7, с. 29].

У компаніях «Pret a Manger», «Sainsbury's» and «Virgin» серед 173 співробітників, які були колишніми в'язнями, рівень повторного вчинення кримінальних правопорушень складає менше 5% порівняно із загальним показником, який складає 2/3 від усіх дорослих, звільнених із в'язниць.

Р. Бренсон – засновник корпорації «Virgin Group», говорить, що досвід його компанії показує, що люди із тюрми, якщо їх правильно відібрати, виявляться такими ж надійними, як і новобранці, що приїхали з інших країн, лише їх особистість має значення. Демонструючи досвід працевлаштування колишніх в'язнів у своїй компанії, Р. Бренсон рекомендує сотням директорів компаній брати на роботу цю категорію осіб [8].

Освіта. Закон ФРН «Про виконання покарань у виді позбавлення волі і заходи виправлення та безпеки» зобов'язує засуджених, котрі не закінчили основну школу, відвідувати відповідні заняття у спеціальній школі. Параграф 67 передбачає також, що засуджений має право відвідувати в робочий час заняття, курси підвищення кваліфікації, навчатися заочно і брати участь в інших освітніх заходах. Засуджені можуть отримати і вищу освіту. Для цього всі охочі, хто має право на вступ до ВНЗ, відбувають покарання в тюрмі закритого типу Гельдерн і навчаються заочно в університеті м. Хагена. У 1996 р. на базі цієї тюрми створено експериментальний телеколедж, який у повному обсязі готує засуджених до отримання атестата професійної вищої школи. Професійна освіта засуджених організовується спільними зусиллями адміністрації тюрем, федеральних комітетів із праці і вільними німецькими профспілками та орієнтується на потреби вільного ринку робочої сили. При цьому адміністрація тюрем у першу чергу відкритого типу, планує закінчення професійного навчання таким чином, щоб воно збіглося із закінченням строку покарання, надаючи засудженому можливості відразу після звільнення нормально включитися в життя суспільства [9, с. 143].

Заслуговує на особливу увагу також досвід Великої Британії, яка орієнтована на повну освітню адаптацію. Кожен засуджений у Великій Британії має право отримати освіту; в усіх тюрмах роз-

роблені освітні програми вечірніх занять та створені умови для отримання професійної освіти. В умовах кримінально-виконавчої системи діють загальнодержавні програми з ліквідації безробіття (для профілактичних цілей). Відповідно до них безробітним надається можливість набути професійних навичок. Для молоді, вагітних жінок, інвалідів та інших категорій громадян існують окремі програми та курси, тобто робота з ними ведеться за індивідуальними програмами.

Для нашої держави цей досвід може бути корисним, оскільки у сучасних умовах для багатьох звільнених на волю проблема їх працевлаштування практично є нерозв'язаною. На думку працівників служби зайнятості населення, на працевлаштування після звільнення з місць позбавлення волі можуть розраховувати лише особи, які мають високу кваліфікацію та великий трудовий стаж безперервної роботи за фахом [10, с. 287]. Саме тому, на нашу думку, стимулювання необхідності отримання освіти та забезпечення засуджених профільними робочими місцями сприятимуть у подальшому успішній соціальній адаптації.

Житло. Проблема забезпечення житлом у зарубіжних країнах вирішується по-різному. Так, у Республіці Азербайджан згідно із п. 2 ст. 10 Закону «Про соціальну адаптацію осіб, звільнених від покарання в пенітенціарних закладах» № 353-III від 31 травня 2007 р. особи, звільнені від відбування покарання, які не мають жилої площі, забезпечуються тимчасовим місцем проживання на строк, що не перевищує строку соціальної адаптації, який відповідно до п. 1 ст. 8 цього самого Закону складає один рік та може бути продовжений у виняткових випадках ще на один рік [11].

У Федеративній Республіці Німеччина згідно із Законом «Про виконання покарання у вигляді позбавлення волі і заходи виправлення та безпеки, що виражаються в позбавленні волі» у засуджених, які не мають власного житла, після звільнення з місць позбавлення волі є можливість жити в перехідному будинку (строк проживання не перевищує 18 місяців). Для чоловіків та жінок, яким не вистачило місця у перехідному будинку, знімаються квартири [12, с. 18].

В Японії також законом «Про постпенітенціарну опіку» закріплено функціонування гуртожитків, у яких засудженим надається можливість тимчасового проживання [13, с. 2].

Висновки. Підсумовуючи досвід зарубіжних країн із ресоціалізації засуджених, можна зробити такі висновки, що можуть бути використані у нашій країні:

1. *Право на працю.* Праця є одним із основних засобів впливу на засудженого, тому ефективне працевикористання засуджених дає можливість, з одного боку, забезпечити порівняно високий рівень покриття витрат на їх тримання, а з другого – за допомогою праці досягти таких позитивних змін в особистості, які сприяють засудженому свідомо відновлювати соціальний статус, повернутися до самостійного соціально-нормативного життя в суспільстві, що є об'єктивно більш значимою метою, ніж трудове та ресурсне забезпечення потреб держави. Праця повинна бути забезпечена в обсягах, достатніх для того, щоб засуджені були активно зайняті впродовж нормального робочого дня. Крім того, праця виконує функцію самозабезпечення. Тобто засуджений, працюючи, забезпечує своє існування в установі та оплачує ті послуги, які йому надаються.

2. *Працевлаштування.* Необхідно забезпечити засуджених профільними робочими місцями для закріплення професійних навиків, отриманих у місцях позбавлення волі. Згідно із Законом України «Про зайнятість населення» (п. 1, ст. 14) особи, звільнені з місць позбавлення волі мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню. Незважаючи на те, що служба зайнятості населення проводить певну роботу як на стадії підготовки засуджених до звільнення, так і після звільнення з місць позбавлення волі, моніторинг показує, що більшість засуджених не планують звертатися до центрів зайнятості, припускаючи отримати допомогу із працевлаштування від знайомих і друзів, або зайнятися пошуком роботи самостійно. На наш погляд, така ситуація складається через відсутність детального регламентування питання щодо взаємодії регіональних служб зайнятості населення з установами виконання покарань. Тому на законодавчому рівні слід вирішити питання про встановлення квот для працевлаштування на роботу осіб, звільнених з місць по-

збавлення волі, та встановлення системи пілґ для підприємств різних форм власності.

3. *Освіта*. Отримання освіти засудженим має стати обов'язковим пунктом виправної роботи з ним. Зокрема, спектр професій, можливих для отримання засудженим, не має бути вузьким, оскільки, на нашу думку, засуджених потрібно навчати саме тим професіям, які є для них цікавими. Це здатне збільшити ймовірність успішної адаптації у суспільстві після звільнення.

4. *Житло*. Зі змісту чинного законодавства випливає, що засуджені, які відбували покарання в місцях позбавлення волі, повертаються до житлових приміщень, у яких проживали до арешту і які зберігаються за ними (ст. 71 Житлового кодексу України). Проте у значній кількості випадків звільнені не мають місця проживання, що спричинює потребу у вирішенні питання забезпечення таких осіб житлом. У такому випадку позитивний досвід зарубіжних країн із функціонування «перехідних будинків для засуджених» буде доречним. В Україні в деяких регіонах такі проекти реалізуються, проте загальнодержавного масштабу ще не набули.

Перелік літератури

1. Ежова О. Н. Зарубежный опыт организации процесса ресоциализации осужденных к лишению свободы. *Юридический вестник Самарского университета*. 2018. Т. 4. С. 132–137.

2. Закон ФРН «Про виконання покарань у виді позбавлення волі і заходи виправлення та безпеки» від 16 березня 1976 року. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stvollzg/> (дата звернення: 06.02.2019).

3. Дотгер-Шиллер К. Тюремная Система Австрии. Социальные и правовые проблемы зарубежной пенитенциарной науки и практики. *Социальные и правовые проблемы зарубежной пенитенциарной науки и практики: материалы междунар. науч.-практ. конф.; НИИ УИС Минюста России*. Москва. 2004. С. 9–14.

4. Офіційний сайт ДКВС України. URL: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/index> (дата звернення: 06.02.2019).

5. Некрасов В. Н. Отдельные аспекты изучения зарубежного опыта пенитенциарной деятельности. *Научно-практический электронный журнал Аллея Науки*. 2016. №4. URL: https://elibrary.ru/ip_restricted.asp?rpage

=https%3A%2F%2Felibrary%2Eeru%2Fitem%2Easp%3Fid%3D27808362 (дата звернення: 06.02.2019).

6. Офіційний сайт Кабінету Міністрів Великої Британії. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/see-potential-case-studies-and-employer-information-pack/see-potential-employer-information-pack> (дата звернення: 06.02.2019).

7. The Hardman Directory: realising potential. URL: <http://hub.unlock.org.uk/wp-content/uploads/Hardman-Directory-2018-19-for-printing.pdf> (дата звернення: 06.02.2019).

8. Richard Branson champions employment of ex-offenders. URL: <https://www.theguardian.com/society/2011/nov/15/richard-branson-champions-employment-ex-offenders> (дата звернення: 06.02.2019).

9. Сюр С. В. Зарубіжний досвід отримання освіти засудженими: порівняльний аналіз. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Право*. 2010. № 1. С. 143–147.

10. Жук О. М. Особливості підготовки та порядок звільнення жінок з установ виконання покарань. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 4. С. 287–290. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_70 (дата звернення: 06.02.2019).

11. Закон Азербайджанської Республіки «Про соціальну адаптацію осіб, звільнених від покарання в пенітенціарних закладах» № 353-III від 31 травня 2007 р. URL: <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/89956/103455/F166849140/AZE89956.pdf> (дата звернення: 06.02.2019).

12. Андреев Н. А. Ресоциализация осужденных в пенитенциарных учреждениях ФРГ (социально-психологический аспект): учеб. пособ. Москва: «Права человека». 2001. 182 с.

13. Мокшаков М. Г. Актуальные вопросы помощи осужденным в постпенитенциарной адаптации. *Наука. Мысль: электронный периодический журнал. Серія: Юридические науки*. 2015. № 5. С. 1–4.

Транслітерація переліку літератури

1. Yezhova, O. N. (2018). Zarubezhniy opyt organizatsii protsessa resotsializatsii osuzhdennykh k lisheniyu svobody. *Yuridicheskiy vestnik Samarskogo universiteta – Legal Bulletin of Samara University, Vol. 4, 132–137* [in Russian].

2. Pro vikonannya pokaran u vidi pozbavleniya voli I zahodi vipravlennya ta bezpeki: Zakon FRN vid 16 bereznya 1976 roku. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/stvollzg/> [in Ukrainian].

3. Dotter-Shiller, K. (2004). Tyuremnaya Sistema Avstrii. Sotsialnyie i pravovyie problemyi zarubezhnoy penitentsiarnoy nauki i praktiki. *Sotsialnyie i pravovyie problemyi zarubezhnoy penitentsiarnoy nauki i praktiki: proceedings of the Scientific and Practical Conference*. Moskva: NII UIS Minyusta Rossii, 9–14 [in Russian].
4. Ofitsiyinyi sayt DKVS Ukrayini. URL: <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/index>
5. Nekrasov, V. N. (2016). Otdelnyie aspektyi izucheniya zarubezhnogo opyta penitentsiarnoy deyatel'nosti. *Nauchno-prakticheskiy elektronnyiy zhurnal Alleya Nauki – Scientific-practical electronic journal Alley of Science, issue 4*. URL: https://elibrary.ru/ip_restricted.asp?rpage=https://elibrary.ru/item.asp?id=27808362 [in Russian].
6. Ofitsiyinyi sayt Kabinetu Ministriv Velikoyi Britaniyi. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/see-potential-case-studies-and-employer-information-pack/see-potential-employer-information-pack> [in Ukrainian].
7. The Hardman Directory: realising potential. URL: <http://hub.unlock.org.uk/wp-content/uploads/Hardman-Directory-2018-19-for-printing.pdf>.
8. Richard Branson champions employment of ex-offenders. URL: <https://www.theguardian.com/society/2011/nov/15/richard-branson-champions-employment-ex-offenders>.
9. Syur, S. V. (2010). ZarubIzhniy dosvId otrimannya osvIti zasudzhenni: porIvnyalniy analIz. *Visnik Akademiyi mitnoyi sluzhbi Ukrayini, Ser.: Pravo – News of Academic Service of Ukraine. Ser.: Right, issue 1, 143–147* [in Ukrainian].
10. Zhuk, O. M. (2013). Osoblivosti pidgotovki ta poryadok zvilnennya zhinok z ustanov vikonannya pokaran. *Chasopis Kiyivskogo universitetu prava – Chasopys Kyiv University Law, issue 4, 287–290*. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2013_4_70 [in Ukrainian].
11. Pro sotsialnu adaptatsiyu osib, zvilnenih vid pokarannya v penitentsiarnih zakladah: Zakon Azerbaydzhanskoyi Respubliki vid 31 travnya 2007 roku № 353-IIIIG. URL: <http://www.ilo.org/dyn/natlex/docs/ELECTRONIC/89956/103455/F166849140/AZE89956.pdf> [in Ukrainian].
12. Andreev, N. A. (2001). Resotsializatsiya osuzhdennyih v penitentsiarnyih uchrezhdeniyah FRG (sotsialno-psihologicheskii aspekt). Moskva: Prava cheloveka [in Russian].
13. Mokshakov, M. G. (2015). Aktualnyie voprosyi pomoschi osuzhdennyim v postpenitentsiarnoy adaptatsii. *Nauka. Myisl: elektronnyiy periodicheskiy zhurnal, Ser.: Yuridicheskie nauki – Science. Thought: electronic periodical journal. Ser.: Jurisprudence, issue 5, 1–4* [in Russian].

Білоус К. С. Досвід деяких країн із підготовки засуджених до звільнення з місць позбавлення волі

У статті на прикладі зарубіжних країн досліджуються питання підготовки до звільнення засуджених з місць позбавлення волі. Стверджується, що на сьогодні в кримінально-виконавчій політиці України не повною мірою проводиться робота із засудженими, спрямована на позитивну соціальну адаптацію, у зв'язку з чим необхідне якісне реформування кримінально-виконавчої системи. Наголошується, що ефективною буде така організація процесу підготовки засуджених до звільнення, яка зніме якомога більше проблем поступового характеру. Такі проблеми пропонується ділити на зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні). На прикладі таких країн, як Німеччина та Австрія, проаналізовано реалізацію права засуджених на працю. Виявлено, що праця засуджених у вказаних країнах є обов'язковою та входить до переліку оціночних критеріїв виконання індивідуальної програми виправлення. Засуджені забезпечуються роботою з урахуванням їх спеціальності, а ті, які не мають професії, здобувають її в установі. Свідоцтво про здобуття професії оформлюється таким чином, щоб неможливо було дізнатися, що воно отримане в місцях позбавлення волі. На прикладі Швейцарії досліджено питання працевлаштування засуджених, де для того, щоб підвищити їхні шанси на ринку праці після звільнення, на базі тюрем та колоній створюється не одне моновиробництво, а велика кількість майстерень, які податком частково не обкладаються. Звернено увагу на досвід Великої Британії та Федеративної Республіки Німеччина, які орієнтовані на повну освітню адаптацію. Проаналізовано також досвід Японії, Республіки Азербайджан та Федеративної Республіки Німеччина у сфері забезпечення засуджених тимчасовим житлом після звільнення. Визначено, що в цих країнах функціонують перехідні будинки, а також гуртожитки для засуджених, в яких їм надається можливість тимчасового проживання. На підставі проаналізованого матеріалу зроблено висновки, щодо необхідності запровадження позитивного зарубіжного досвіду, а саме: ефективне працевикористання засуджених, що дасть можливість досягти таких позитивних змін у їх особистості, які сприятимуть поверненню до самостійного соціально-нормативного життя в суспільстві; необхідність забезпечення засуджених профільними робочими місцями після звільнення з місць позбавлення волі для закріплення отриманих там професійних навичок; необхідність отримання освіти засудженими, яка має стати обов'язковим пунктом виправної роботи з ними; забезпечення засуджених тимчасовим житлом після звільнення з місць позбавлення волі для полегшення їх орієнтації на волі та надання можливості пристосування протягом певного часу.

Ключові слова: засуджений, позбавлення волі, підготовка до звільнення, зарубіжний досвід.

Билоус К. С. Опыт некоторых стран по подготовке осужденных к освобождению из мест лишения свободы

В статье на примере зарубежных стран исследуются вопросы подготовки к освобождению осужденных из мест лишения свободы. Утверждается, что на се-

годняшний день в уголовно-исполнительной политике Украины не в полной мере проводится работа с осужденными, направленная на положительную социальную адаптацию, в связи с чем необходимо качественное реформирование уголовно-исполнительной системы. Отмечается, что эффективной будет такая организация процесса подготовки осужденных к освобождению, которая снимет как можно больше проблем постепенитенциарного характера. Такие проблемы предлагается делить на внешние (объективные) и внутренние (субъективные). На примере таких стран, как Федеративная Республика Германия и Федеративная Республика Австрия, проанализирована реализация права осужденных на труд. Выявлено, что труд осужденных в указанных странах является обязательным и входит в перечень оценочных критериев выполнения индивидуальной программы исправления. Осужденные обеспечиваются работой с учетом их специальности, а те, которые не имеют профессии, получают ее в учреждении. Свидетельство о получении профессии оформляется таким образом, чтобы невозможно было узнать, что она получена в местах лишения свободы. На примере Швейцарии исследованы вопросы трудоустройства осужденных, где для того, чтобы повысить их шансы на рынке труда после освобождения, на базе тюрем и колоний создается не одно монопроизводство, а большое количество мастерских, которые налогом частично не облагаются. Обращено внимание на опыт Великобритании и Федеративной Республики Германия, которые ориентированы на полную образовательную адаптацию. Проанализированы также опыт Японии, Республики Азербайджан и Федеративной Республики Германия в сфере обеспечения осужденных временным жильем после освобождения. Определено, что в этих странах функционируют переходные дома, а также общежития для осужденных, в которых им предоставляется возможность временного проживания. На основании проанализированного материала сделаны выводы, о необходимости введения положительного зарубежного опыта, а именно: эффективное трудоустройство осужденных, что позволит достичь таких положительных изменений в их личности, которые поспособствуют возвращению к самостоятельной социально-нормативной жизни в обществе; необходимость обеспечения осужденных профильными рабочими местами после освобождения из мест лишения свободы для закрепления полученных там профессиональных навыков; необходимость получения образования осужденными, что должно стать обязательным пунктом исправительной работы с ними; обеспечение осужденных временным жильем после освобождения из мест лишения свободы для облегчения их ориентации на свободе и предоставление возможности приспособления в течение определенного времени.

Ключевые слова: осужденный, лишение свободы, подготовка к освобождению, зарубежный опыт.

Bilous K. S. The experience of some countries in preparing convicts for release from prison

In the article, on the example of foreign countries, the issues of preparation for the release of prisoners from places of imprisonment are being investigated. It is argued that to date, in the criminal-executive policy of Ukraine, the work of the convicts is not

fully carried out, aimed at positive social adaptation, in connection with which a qualitative reform of the criminal-executive system is necessary. It is noted that such organization of the process of preparation of prisoners for dismissal will be effective, which will eliminate as many as possible post-penitentiary problems. Such problems are proposed to be divided into external (objective) and internal (subjective). For example, countries such as the Federal Republic of Germany and the Federal Republic of Austria have analyzed the implementation of the right of prisoners of conscience. It has been found that the work of convicts in these countries is mandatory and is included in the list of evaluation criteria for implementing an individual correction program. Convicts are provided with work based on their specialty, and those who do not have a profession get it in the institution. The certificate of obtaining a profession is made in such a way that it is impossible to know that it has been obtained in places of deprivation of liberty. The example of Switzerland is concerned with the employment of prisoners, where, in order to increase their chances in the labor market after their release, there is not a single monopoly on the basis of prisons and colonies, and a large number of workshops, which are not taxed partly. The attention is drawn to the experience of the United Kingdom and the Federal Republic of Germany, which are aimed at full educational adaptation. The experience of Japan, the Republic of Azerbaijan and the Federal Republic of Germany in providing sheltered prisoners after release has also been analyzed. It has been determined that transitional homes in these countries, as well as dormitories for convicts, in which they have the opportunity of temporary residence, are determined. On the basis of the analyzed material, conclusions were made regarding the necessity of introducing a positive foreign experience, namely: effective use of the convicts, which will enable them to achieve such positive changes in their personality, which will facilitate the return to independent socio-normative life in society; the need to provide convicts with specialized workplaces after release from places of detention, to consolidate the skills acquired there; the need for education by convicts, which should become a mandatory point of correctional work with them; provision of temporary residents for imprisonment after being released from places of deprivation of liberty in order to facilitate their orientation to the will and to allow adjustment for a certain period of time.

Key words: *convicted person, imprisonment, preparation for release, foreign experience.*

Рекомендовано до опублікування на засіданні сектору дослідження проблем кримінального, кримінально-виконавчого права НДІ ВПЗ імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України (протокол № 3 від 14 березня 2019 р.).

Рецензент – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник К. А. Автухов